

Faig NASIBOV

ISMAYILIYYA - BISER ARHITEKTURE BAKUA

Baku je oduvijek bio poznat po svojoj prekrasnoj arhitekturi, a jedna od najljepših građevina u gradu je Ismayiliyya. Takva se građevina vjerojatno samo u Bakuu može pojaviti. Jedinstvenost ove građevine je u tome što spaja različite stilove i trendove. Izgrađena u tradiciji europske gotike, ova je građevina bogato ukrašena orijentalnim uzorcima. Povijest ove građevine jednako je bogata i zanimljiva.

Baku se stoljećima razvijao unutar zidina tvrđave, a tek u 19. stoljeću grad je zakoračio izvan svojih granica. Nakon rušenja vanjskog zida tvrđave 1883. godine,

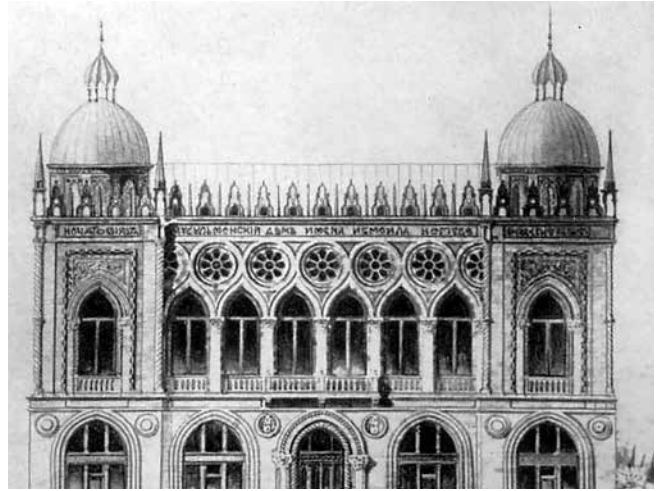
mjesto na kojem se ova građevina sada nalazi dugo je ostalo neizgrađeno. Ovo mjesto se zvalo „Gapan dibi“ („mjesto za vage“), a u to vrijeme je bilo živopisni orijentalni bazar. Ovaj je trg bio jedno od najprometnijih mjesta u gradu. Razni proizvodi, hrana, voće, tepisi, goveda i stada ovaca dovođeni su ovamo na prodaju iz Shamakhija, Agdasha, Goychaya, Shekija, Gube, drugih okruga i susjednih sela.

Krajem 19. stoljeća gradska vlast je ovo mjesto predala muslimanima za izgradnju džamije u zamjenu za porušeno muslimansko groblje. Lokalni milijunaši odlu-

čili su izgraditi u Bakuu veličanstvenu monumentalnu džamiju sličnu onima koje su se uzdizale u Istanbulu, Tabrizu, Bagdadu i Kairu. Džamija je trebala imati nekoliko kupola, 6 minareta i vrt s fontanama. Međutim, kršćansko svećenstvo usprotivilo izgradnji velike džamije uz pravoslavnu crkvu Aleksandra Nevskog. Projekt je odbijen, a tržnica, koja je preimenovana u Šejtanov bazar, ostala je na ovom mjestu. Gradske su vlasti odlučile dati joj atraktivniji izgled i izgraditi tržnicu koja zadovoljava sanitarno-higijenske uvjete. Arhitekt Goslawski čak je 1898. godine izradio nacрте za tržnicu, ali je njezina izgradnja odbijena.

Dana 1. prosinca 1905. godine Gradska дума, uzimajući u obzir apel predsjednika Muslimanskog dobrotvornog društva Hajija Zejnalabdina Tagiyeva, dodijelila je ovo mjesto za izgradnju zgrade za dobrotvorno društvo. Neko je vrijeme mjesto ostalo prazno, sve dok na njemu nije izgrađena jedna od najupečatljivijih građevina u gradu - zgrada Muslimanskog dobrotvornog društva Ismayiliyya. Povijest ove građevine je zanimljiva.

Glavni predstavnik predrevolucionarne azerbajdžanske buržoazije, naftni tajkun Aga Musa Nagiyev (1849.-1919.), tragično je izgubio sina. Jedini sin milijunaša, Aga Ismayil, razbolio se od tuberkuloze tijekom studija u Francuskoj. Nakon što je napustio studij, bio je pris-

ljen vratiti se u Baku. Nakon što je pregledao pacijenta, liječnik je predložio da Musa Nagiyev pošalje sina na liječenje u Švicarsku na godinu dana te je tražio 50.000 rubalja. Musa, koji je bio poznat po svojoj škrтости, odbio je platiti taj iznos smatrajući da je prevelik. Tek nakon nekog vremena, kada se stanje bolesnika pogoršalo, Musa je pristao platiti liječenje. Međutim, bilo je prekasno, a liječnik je rekao da ni milijuni neće spasiti bolesnika. Dr. Mammad Rza Vakilov odveo je pacijenta u Švicarsku na liječenje, ali nakon privremenog poboljšanja Aga Ismayil je 1906. godine preminuo, u dobi od 27 godina.

Na blagdan Novruz, Haji Zejnabdin Tagyev, koji je bio poznat po svojim dobrim djelima, priredio je tradicionalni prijem u ženskoj gimnaziji. Tamo je predložio da Musa Nagiyev ovjekovječi ime svog sina tako što će dati izgraditi zgradu za dobrotvorno društvo i nazvati je Ismayiliyya po svom sinu. Musa se složio. Svi su mu prisutni, poznavajući škrti karakter Muse Nagiyeva, odmah počeli čestitati, da se ne predomisli. Ujutro se Musa počeo žaliti Tagiyevu da nema toliko novca za izgradnju zgrade. Kao odgovor, Tagiyev mu je obećao pomoći. Čak je objavio oglas u novinama Kaspi, u kojem se obvezao dovršiti zgradu Ismayiliyya, ako Musa Nagiyev ne bude imao dovoljno novca na bankovnom računu. Navodno su projektanti namjerno snizili procjenu troškova izgradnje da se Nagiyev ne predomisli.

Arhitekt zgrade bio je inženjer građevinarstva Jozef Ploszko, koji je 1907. počeo raditi na projektu. Ubrzo je Šejtanov bazar ograđen ogradom, a stari štandovi i pulтови su srušeni. Mjesto za izgradnju društva Ismayiliyya zauzimalo je bitan položaj što se tiče rasporeda ulica, ali s arhitektonskog gledišta to je bila opravdana lokacija. Veličanstvena zgrada ženske škole već je bila izgrađena

u blizini lokacije za izgradnju Ismayiliyye, a već postojeća pročelja u toj ulici zahtijevala su stvaranje izražajne strukture.

Već 1908. godine, na rođendan proroka Muhameda, prezentacija projekta održana je na svečanom sastanku u dvorani prve Ženske muslimanske škole u Bakuu. Kada su objavljeni nacrti buduće zgrade Ismayiliyya, autor projekta, arhitekt Ploszko, priznao je da je dugo sanjao o izgradnji velebne palače ukrašene nacionalnim obilježjima u središtu Bakua. Bio je to prvi projekt nadarenog poljskog arhitekta Jozefa Ploszka u Bakuu. Ostvarivao se njegov veliki san i vječno je bio zahvalan Agi Musi Nagiyevu. Projekt je izveden u stilu venecijanske gotike, a arhitekt je bio inspiriran palačom Ca' D'oro (Zlatna kuća) koja je izgrađena u Veneciji daleke 1430. godine. Sličnost detalja lako je uočiti usporedbom fasada zgrada.

Iste 1908. godine svečano je položen temelj. Na ovoj svečanosti bio je prisutan gotovo cijeli grad. Bili su prisutni svi uglednici Bakua, naftni industrijalci, predstavnici gradske vlasti, gradonačelnik, guverner i intelektualci. Uslijedili su govori, čestitke i oproštajne riječi. Kadija Bakua, Aga Mir Muhammad Karim, pročitao je suru iz

Kurana, pohvalio cara i članove kraljevske obitelji, izrekao lijepo riječi o roditeljima Muse Nagiyeva i izrazio najbolje želje. U temelje zgrade položen je čelični kovčeg s ugraviranim datumom početka gradnje.

Za izgradnju ove zgrade bilo je potrebno pet godina. Od ranog jutra do kasne noći, kola koja su vukli tegleći konji prevozila su građevinski materijal u Nikolajevsku ulicu (ulica Istiglaliyyat) iz grada Gizil-gaya. Deseci radnika na čelu s klesarima proveli su projekt u djelo. Kamena simfonija oživljena je u najfinijim kamenim uresima koje su izradili azerbejdžanski majstori Usta Ganifa, Usta Haji Abbas, Usta Haji Kheyrollah, Karbalayi Mirza Soltan i Salman Ata.

Nakon što je dovršen prvi kat, ponestalo je novca koji je bio predviđeno za izgradnju te su radovi obustavljeni. Zastupnik Muse Nagiyeva Fatullabay Rustambayov uložio je znatne napore kako bi uvjerio svog šefa da izdvoji više novca i dovrši zgradu. Nagiyev je potpisao papire o raspodjeli novca zatvorenih očiju da ne vidi iznos potreban za dovršetak zgrade.

Konačno, početkom 1913. godine dovršena je izgradnja zgrade dobrotvornog društva. Zgrada je bila bogato ukrašena i okrunjena s dva tornja. Kako bi se naglasio dobrotvorni karakter građevine, gornji friz je bio ukrašen aforizmima ispisanim zlatnim slovima na prekrasnom arapskom pismu. Kaligraf Mirza Asadulla Hilal zaslužan je za važne izreke izrađene zlatnim arapskim slovima duž glavnog i bočnih pročelja: „Čovjek se radom uzdiže i samo radom može postići cilj“, „Rad je

stvorio čovjeka“, „Čovjek treba težiti znanju od rođenja do smrti“, „Muslimani, vaš vijek s vama umire“, Pripremite svoje potomke za budućnost“ i „Težite znanju, koliko god ovaj put bio dugačak“. Musa Nagiyev je bio pristaša jedne od struja u islamu - bahaizma. Stoga je na samom vrhu na fasadi zgrade postavljena velika granitna bista šeika Bahá'u'lláha. U jednoj od niša ispod nalazio se mramorni spomenik Musinom sinu agi Ismailu. Mammad Emin Rasulzadeh kasnije je napisao u časopisu Azerbaijan Cumhuriyeti koji izlazi u Turskoj: Možda je po svojoj ljepoti bila najbolja zgrada u cijelom islamskom svijetu sagrađena u takve (dobrotvorne) svrhe“ („Bəlkə də islam aləmində böylə bir məqsədlə yapılmış binaların əzəməti etibarilə birincisidir“).

Prijemi, događaji u korist siromašnih i sastanci muslimanskog društva Nashr-Maarif počinju se priređivati u dvoranama dobrotvornog društva, koje postaje središte kulturno-prosvjetnih i dobrotvornih događanja.

Svodovi ove zgrade svjedočili su mnogim događajima. U godinama Prvog svjetskog rata i sve do Veljačke revolucije 1917., u zgradi dobrotvornog društva nalazila se ambulanta za ranjene ruske časnike. Tijekom događaja u ožujku 1918. godine, Ismayiliyya, kao uporište muslimanske zajednice, pretrpjela je masovni napad i granatiranje. Armenske su snage opljačkale i zapalile zgradu. Zgrada je bila ozbiljno oštećena mecima, granatama i požarom. Krov koji se urušio uslijed požara potpuno je uništio ulazne stepenice i oštetiо mramorne podove. Od zgrade su zapravo ostali samo zidovi.

Dana 22. studenoga 1918. vlada Azerbajdžanske Demokratske Republike osnovala je Izvanredno povjerenstvo pod predsjedanjem inženjera A. I. Shternberga za procjenu štete na zgradi. Prema nalazima povjerenstva, volumen zgrade iznosio je 3000 kubičnih hvati, a za građevinu je u razdoblju od 1907. do 1908. potrošeno oko 330.000 rubalja. Sada će za izgradnju iste zgrade trebati 22 puta više novca, tj. 7.260.000 rubalja.

Nakon uspostave sovjetske vlasti odlučeno je da će se ostaci zgrade uništiti. Samo su prosvjedi lokalnog stanovništva prisilili vlasti da odustanu od tih planova i započnu obnovu. Arhitektonski je spomenik obnovljen u razdoblju 1922.-1923. pod vodstvom arhitekta Aleksandra Dubova. Nažalost, tijekom obnove uklonjeni su orijentalni ornamenti i natpisi iz Kurana na pročelju i bočnim stranama zgrade, a umjesto njih pojavile su se zlatne petokrake zvijezde. Također je nestala bista šeika Bahá'u'lláha i spomenik Agi Ismayilu.

Obnovljena zgrada predana je Domu turkijske kulture. Ovdje je 1926. godine održan prvi Turkološki kongres. Iz ove zgrade započela je s emitiranjem prva radio postaja u gradu. Kroz razne godine u zgradi su bile smještene raznolike organizacije i institucije: Društvo za istraživanje i proučavanje Azerbajdžana, Arheološka komisija, Društvo za turkijsku kulturu i ostale organizacije. Dugo je ovdje bio smješten Fond za rukopise, koji je 1960. godine preseljen u današnju zgradu središnje knjižnice Akhundov.

U poslijeratnim godinama zgrada Ismayiliyya predana je Akademiji znanosti, a trenutno se ovdje nalazi predsjedništvo azerbajdžanske Nacionalne akademije znanosti.

Veličanstvena Palazzo de Ismayiliyya stara je više od 100 godina, ali uvijek izaziva divljenje prema majstorstvu arhitekta i umijeću zidara koji su njenom izgradnjom skladali istinsku arhitektonsku simfoniju. ✨

Izvori:

1. Манаф Сулейманов. Дни минувшие. Исторические очерки
2. Ш.С.Фатуллаев. Градостроительство Баку XIX-начала XX веков. Стройиздат, Ленинградское отделение, 1978.
3. Ш.С.Фатуллаев. Жилые дома в застройке городов Азербайджана на рубеже XIX-XX веков. - Баку: Издательство Академии наук Азербайджанской ССР, 1963. - С. 63. - 117 с.
4. Şamil Fətullayev - Fiqarov - Memar İ.K.Ploşko-İsmayilovun müəllifi, Bakı, Azərbaycan Memarlar İttifaqı, 2013, səh. 27-33
5. М. Ә. Rəsulzadə - Azərbaycan Cəmhuriyyəti, Bakı, 1993, səh. 28
6. Рустамова-Тогиди, Солмаз (2009), «Март 1918 г. Баку. Азербайджанские погромы в документах», Баку: Индиго-пресс